

Lokalsamhällets tillit i förändring

Konsekvenser av en skolnedläggning

Sofia Fihlén Olsson

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Program: Samhällsutveckling – landsbygd
Uppsala 2024

Lokalsamhällets tillit i förändring. Konsekvenser av en skolnedläggning

Local community trust undergoing change. Consequences of a school closure.

Sofia Fihlén Olsson

Handledare:	Patrik Cras, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator:	Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	Grundnivå, G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i landsbygdsutveckling
Kurskod:	EX0888
Program/utbildning:	Samhällsutveckling - landsbygd
Kursansvarig inst.:	Institutionen för stad och land
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2024
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Elektronisk publicering:	https://stud.epsilon.slu.se
Nyckelord:	Tillit, lokalsamhälle, gemenskap, platsidentitet, kommun

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Denna kandidatuppsats inom landsbygdsutveckling syftar till att undersöka hur tilliten till kommunen inom ett lokalsamhälle har förändrats till följd av byskolans nedläggning. Det insamlade materialet från intervjuer med lokalinvånare analyseras med hjälp av en teoretisk utgångspunkt ur Rothsteins (2003, 1998) teori kring tillit till den offentliga sektorns institutioner, och Trägårdhs et al (2013) teori om variationer i lokalsamhällestillit för att därmed bättre förstå de resultat som framkommer. Därmed används formuleringen ”tillit till kommunen” under uppsatsen för att visa på användning av Rothsteins (2003, 1998) mer övergripande teorier om staten och tillit och Trägårdhs et al (2013) teorier om tillit på en mer lokal nivå, därav min koppling till kommunen.

Det har gjorts fyra intervjuer med olika lokalinvånare i byn Folkärna där mellanstadiet Lunds skola lades ner 2021. Under intervjuerna berördes frågor kring skolans betydelse för platsen, vilket samtliga informanter uttryckte starka känslor kring. Det yttrade att skolan hade en stor betydelse för byns gemenskap, i och med anordning av aktiviteter, rörelse i byn, nätverksskapande mellan föräldrar/barn/lärare/familjer. Informanterna yttrade även hur skolan spelade roll för barnens platsidentitet och känsla av att höra hemma och ha en koppling till byn.

Byskolans betydelse och platsidentitet är ämnen som berörs i syfte att lägga grund till det huvudsakliga fokuset för uppsatsen, nämligen den förändrade relationen till kommunen i och med skolnedläggningen och processen kring besluttandet. Nedläggningen av Lunds skola har varit ett mycket omtalat och omskrivet ämne i Folkärna, även i Avesta kommun i stort. I och med en skolreform i Avesta kommun 2020 ställdes många av kommunens byskolor inför nedläggningshot, varav Lunds skola kom att bli den enda att lägga ner. Intervjuerna med informanterna visade att processen genom skolnedläggningen skedde har påverkat deras förtroende till kommunen till det negativa, tilliten har alltså försämrats. Varför det kom att resultera i det undersöks genom Rothstein (2003) teori om tilliten till det offentliga, på vilka grunder vi känner tillit och av vilka anledningar denne tillit skulle kunna försämrats. Detta kompletteras även med Trägårdhs (2013) teori om lokalsamhällestillit och på vilka grunder tilliten i ett lokalsamhälle existerar, och hur den kan variera beroende på lokalitet. Detta för att öka förståelsen om tillitens betydelse i olika beslutsprocesser, som inom exempelvis landsbygdsutveckling.

Slutligen knyts resonemangen ihop med en beskrivning av en önskan från informanternas sida om delaktighetsprocesser, bland annat medborgardialoger, under beslutsprocessen kring nedläggningen av Lunds skola. Detta för att avsluta uppsatsen med exempel på tillvägagångssätt som hade kunnat förbättra erfarenheterna hos informanterna som var engagerade i beslutsprocessen och på så sätt eventuellt bidragit med att tilliten till kommunen inte minskat lika mycket eller inte alls.

Nyckelord: Tillit, lokalsamhälle, gemenskap, platsidentitet, kommun

Abstract

This bachelor's thesis in rural development aims to investigate how trust in the municipality within a local community has changed over time as a result of the closure of the village school. The collected material is analyzed using a theoretical approach based on Rothstein's (2003, 1998) theory on trust in public sector institutions, and Trägårdh's et al (2013) theory on variations in local community trust to explain the results. Thus, the term "trust in the municipality" is used throughout the thesis to indicate the application of Rothstein's (2003, 1998) more overarching theories about the state and trust, as well as Trägårdh et als (2013) theories about trust on a more local level, hence my connection to the municipality.

Four interviews were conducted with various local residents in the village of Folkärna, where Lund's middle school was closed in 2021. During the interviews, questions were raised about the school's significance to the area, which all informants expressed strong feelings about. They stated that the school had great significance for the village's community, organizing activities, creating movement in the village, fostering networking between parents/children/teachers/families, and so on. The informants also mentioned how the school played a role in the children's place identity and sense of belonging, and connection to the village.

The significance of the village school and place identity are subjects touched upon as a foundation for the main focus of the thesis, namely the changed relationship with the municipality due to the school closure and the process surrounding that decision. The closure of Lund's school has been a highly discussed and written-about topic in Folkärna, as well as in the larger Avesta municipality. Due to a school reform in Avesta municipality in 2020, many of the municipality's village schools were threatened with closure, of which Lund's school was the only one to actually close. The interviews with the informants revealed that the process by which the school closure occurred has negatively affected their trust in the municipality; in other words, trust has deteriorated. The reasons for this result are examined through Rothstein's (2003) theory on trust in the public sector, the foundations of this trust, and the reasons why it might have deteriorated. This is complemented by Trägårdh's (2013) theory on local community trust, the foundations of trust in a local community, and how it can vary depending on locality. This aims to increase the understanding of importance of trust in various decision-making processes such as in rural development for example.

Finally, the arguments are tied together with a description of the informants' desire for participation processes, including citizen dialogues, during the decision-making process regarding the closure of Lund School. This aims to conclude the thesis with examples of approaches that could have improved the experiences of the informants who were involved in the decision-making process and thereby potentially contributed to a lesser or no decrease in trust in the municipality.

Keywords: Trust, local society, community, sense of place, municipality

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering.....	6
1.2 Syfte och frågeställning.....	7
1.2.1 Avgränsningar.....	7
1.3 Bakgrund.....	7
1.3.1 Folkärna och Lunds Skola	8
2. Metod och teori	9
2.1 Metod	9
2.1.1 Intervjumetod	9
2.1.2 Etiska aspekter	9
2.1.3 De intervjuade lokalinvånarna	10
2.1.4 Bearbetning av intervjuerna.....	11
2.2 Teoretiska utgångspunkter	11
2.2.1 Tidigare forskning om tillitsbegreppet.....	11
2.2.2 Teoretiska utgångspunkter för denna uppsats	13
3. Resultat och analys	15
3.1 Nedläggningsprocessen	15
3.2 Byskolans betydelse för Folkärna	16
3.2.1 Platsidentitet	16
3.2.2 Gemenskap i byn.....	17
3.3 Tillit i förändring.....	19
3.3.1 En tillbakablick på tilliten.....	19
3.3.2 Konsekvenserna av skolnedläggningen för tilliten	20
3.3.3 Tillit till kommunen ur ett framtida perspektiv	23
3.4 Folkärna Friskola – ett arbete i motvind.....	24
3.5 Delaktighetsprocesser – är det lösningen?.....	25
4. Slutsats	27
Referenser	29

1. Inledning

Följande avsnitt kommer inledningsvis att beskriva varför jag anser det relevant att studera ämnet kring tilliten till kommunen, och ge en kort bakgrund till forskningsproblemet. Vidare kommer syfte och frågeställning presenteras och ett avsnitt om bakgrund och beskrivning av platsen och skolan för att underlätta vidare läsning.

1.1 Problemformulering

I juni 2021 hölls den sista skolavslutningen i Lunds skolas lokaler. En skola på landsbygden där närheten till natur, skog, djur och friluftsliv framställts som dess styrka, men runt våren 2020 när skolreformerna i kommunen tog fart tycktes skolans rurala egenskaper leda till dess fall. Hotet kring nedläggning var inget nytt, vilket ledde till att lokalinvånarna snabbt mobiliserade sig. Skoldebatten är ofta ett ämne högt uppe på agendan i (landsbygds)kommuner, där intressekonflikter ligger till grund för debatterna (Wänström 2015). Många strävar för en levande landsbygd, men kommunens ekonomiska ramar bör även tillgodoses samtidigt som eleverna skall ges en god undervisning (Glesbygdsverket 2009). I samband med kommunledningens beslut om nedläggning av byskolan Lunds skola i Folkärna föddes ett enormt ideellt engagemang kring etableringen av en friskola, driven av föräldrar eller av personer på andra sätt kopplade till skolan och bygden runt om. Mina år på mellanstadiet spenderade jag på Lunds skola och där jag nu i efterhand inser vilken tur jag hade som fick chansen att uppleva de tider när skolan var i drift. Det var så mycket mer än enbart en skola, det var en mötesplats, ett centrum i byn och själva "kärnan" i Folkärna. Att en by har olika mötesplatser är mycket viktigt för att upprätthålla bygden och hålla den levande (Gunnarsdotter 2005).

Att se processen från nedläggningsbeslut till engagemang kring en friskola som sedan avslogs har väckt tankar hos mig kring hur detta, och på vilket sätt, har påverkat lokalinvånarna i byn. Har upplevelsen av byn förändrats, hur har processen med kommunen upplevts och har detta påverkat tilliten och relationen till kommunen och det Trägårdh et al (2013) kallar för "lokalsamhällestilliten"? Detta för att förstå om processen kunnat ske på ett annorlunda sätt för att minska motstånd, konflikt och bevara/förstärka tilliten, samt få insikt i och exempel på informanternas upplevelser, tankar, känslor och berättelser. Majoriteten av informanterna beskriver hur tilliten till kommunen redan innan

skolnedläggningsprocessen av Lunds skola varit bristfällig, med Lunds skolas tidigare nedläggningshot som exempel. Jag anser att denna studie är av intresse eftersom det kan bidra med på vilka sätt en skolnedläggning kan påverka en bygd, samt hur just tilliten till kommunen inom lokalsamhället har påverkats av en skolnedläggning. Jag kommer alltså fokusera på tilliten och relationen till kommunen i lokalsamhället i den bygd där den enda grundskolan lagts ner, och hur den tilliten har förändrats ur ett tidsperspektiv.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med undersökningen är att få en ökad förståelse om lokalinvånarnas eventuella förändring i tillit till beslutsfattare till följd av mitt case-exempel med nedläggningen av Lunds skola i Folkärna, Avesta. Genom att få ta del av lokalinvånarnas berättelser få en ökad förståelse kring vilka faktorer som ligger till grund för deras upplevelser och koppla det till teoretiska ingångar kring tillit.

Min frågeställning är följande: Hur förändras ett lokalsamhälles tillit till kommunen efter nedläggning av skola?

1.2.1 Avgränsningar

I frågan kring avgränsning av mitt arbete har jag valt att placera fokuset kring ett begrepp, nämligen tillit. Eftersom fokusområdet är relationen till kommunen och på vilka sätt den förändrats i och med byskolans nedläggning fanns det ett stort behov av att avgränsa mitt arbete till ett begrepp eller en specifik faktor som påverkats. I detta fall skulle andra begrepp eller faktorer kunna studerats, exempelvis utifrån perspektiv kring demokrati, mobilisering, makt, rättvisa och så vidare. För att avgränsa mitt arbete har jag därför valt att enbart fokusera på hur nedläggningen av byskolan påverkat tilliten till kommunen bland lokalinvånarna. Anledningen till varför jag valde just begreppet tillit är för att jag finner ett intresse om ämnet och att studera hur personer påverkats på individuellt plan. Vidare i frågan kring avgränsning vill jag tillägga att denna uppsats kommer att behandla lokalinvånarnas perspektiv. För att få en djupare analys kring detta skulle kommunens perspektiv också ha kunnat analyserats. Detta för att bidra med en ökad förståelse för deras förhållningssätt till situationen, men på grund av tidsramen har jag behövt avgränsa mig och har då valt enbart lokalinvånarna och deras upplevelser av skolnedläggningen och hur den påverkat deras tillit till kommunen.

1.3 Bakgrund

Detta avsnitt kommer att behandla bakgrunden till mitt ämnesområde för att skapa en förståelse till varför jag valt ämnet och finner det viktigt att skriva om, och

bidra med information som stöd till den vidare utvecklingen av frågan kring skolnedläggningar på landsbygden.

Skolnedläggningar på landsbygden är inget nytt fenomen, och att det skapar motstånd lika så, speciellt i Dalarna. I Drevdagen i Dalarna skedde den första stora skolstriden vars händelse kom att symbolisera den pågående centraliseringen av skolor runt mitten av 1900-talet (Gunnarsdotter 2005). Skolorna på landsbygden är blott ett exempel på de olika former av service som påverkats av centraliseringen, bland annat dagligvarubutiker, postombud med mera (Cras 2008). Mycket forskning har gjorts kring skolnedläggningar (även annan typ av service) på landsbygden.

1.3.1 Folkärna och Lunds Skola

Lokalsamhället i fråga är Folkärna, en by belägen en mil utanför Avesta, där Lunds skola (årskurs 4–6) varit en central punkt för invånarna. Men skolans existens i byn har inte alltid varit självklar. 1945 byggdes Lunds skola och hann drivas fram till 2002 innan det första nedläggningshotet kom, både mot Lund Skola och mot det närliggande lågstadiet – Nordanö skola. I samband med nedläggningshoten skapades en föräldrastyrelse och skolorna började att drivas som samma enhet – båda med en friluftprofil. Under denna period fanns det planer att starta en friskola, men planerna gick inte helt i mål vilket resulterade i ett ”mellanting” där en styrelse med föräldrar till skolbarn var med och hade en styrande hand i skolorganisationen. I 14 år drevs skolan med hjälp av föräldrastyrelsen tills styrelsen slutligen lades ner. Ett antal år därefter kom ännu ett förslag om nedläggning av Lunds skola. Förslaget kom i april 2020 och beslutades av kommunfullmäktige två månader senare - nedläggningen blev då ett faktum. Skolnedläggningen blev ett resultat av kommunledningens beslut kring förändringar i grundskolorna i Avesta Kommun (Avesta Tidning 2024).

Under sommaren 2020 tändes gnistan hos ett antal engagerade lokalinvånare och arbetet med att starta Folkärna friskola startades. Folkärna Friskola skulle bli en skola med profileringen av fysisk aktivitet, närodlat mat, utomhuspedagogik, tydlig struktur och att det skulle vara en mindre enhet (Folkärna Friskola 2021). I januari 2024, efter avslag från Skolverket och överklaganden från friskolans sida, lades planerna om en friskola ned (Avesta Tidning 2024). Under analysavsnitt 3.3 diskuteras detta närmre där informanterna bland annat beskriver en saknad av stöd från kommunens sida under utvecklingen av Folkärna Friskola.

2. Metod och teori

2.1 Metod

Eftersom intresset för denna uppsats ligger i upplevelserna hos lokalinvånarna i Folkärna lämpar sig kvalitativa metoder (Kvale & Brinkman 2009) På grund av att det huvudsakliga fokuset kommer ligga i respondenternas *upplevelser* och *berättelser* är intervju den metod som valts, mer specifikt intervjuer med fenomenologiska drag. Kvale och Brinkman (2009) beskriver fenomenologin inom kvalitativa studier som en metod att förstå sociala fenomen utifrån aktörens egna perspektiv.

2.1.1 Intervjumetod

Informanterna jag valt att intervjua är fyra stycken, där samtliga är/har varit invånare i byn. Under urval av informanter har tanken varit att intervjua personer som varit dels engagerade i opposition till nedläggningsprocessen eller på andra sätt påverkade av den. Tre av fyra informanter har haft sina egna barn på Lunds skola, vilket jag även haft i åtanke vid urvalet eftersom det bidrar till en djupare förståelse i hur nedläggningen påverkar dem och hur nedläggningen påverkar byn. Genom att inkludera en informant utan direkt personlig koppling till skolan anser jag att det öppnar för möjligheter att även diskutera hur nedläggningen påverkar byn stort ur ett bredare perspektiv. Intervjufrågorna lades upp ur ett tidsperspektiv för att klargöra om förtroendet förändrats från dåtid, till idag och till framtiden, för att kunna analysera det.

2.1.2 Etiska aspekter

I forskning är en viktig forskningsetisk princip att personer som medverkar i forskning i största möjliga utsträckning skall skyddas från skador och kränkningar (Vetenskapsrådet 2017). Värt att tillägga är att jag har mitt ursprung från byn i fråga, Folkärna, och har därmed mycket bakgrundsinformation med mig sedan tidigare. Informanterna jag valt att intervjua är dessutom inte okända för mig, utan de flesta är grannar eller bekantskaper genom byn. Detta har delvis underlättat processen kring uppsatsen i form av att jag vetat vilka personer jag vill intervjua och varifrån jag kan hämta nödvändig information, men kan även ha en annan form av påverkan eftersom jag som intervjuare och informanterna har en sedan innan bekantskap med varandra. Detta är något jag inte uppfattat som ett hinder under

intervjuerna, utan det har främst varit till fördel för mitt arbete. Jag har hållit en distans till mitt insamlade material varit uppmärksam på att se alternativa tolkningsmöjligheter.

2.1.3 De intervjuade lokalinvånarna

Informanterna är anonyma och har i uppsatsen fiktiva namn. Nedan följer en kort redogörelse till var och en av lokalinvånarna för att ge en bakgrund till deras historia i Folkärna och deras engagemang i och med nedläggningen av Lunds skola. Detta för att underlätta läsningen i avsnitt 3 om resultat och analys.

Vera

Vera har bott i Folkärna sedan 18 år tillbaka. Hon har haft barn i Lund skola, dels som hunnit gått klart, men även barn som fått byta skola i och med nedläggningen. Vera har varit engagerad i styrelsen kring friskolearbetet och även tagit del i oppositionsarbetet i och med skolnedläggningen.

Linda

Linda flyttade nyligen till en närliggande by men har varit bofast i Folkärna i 30 år. Linda har haft barn som gått på Lund Skola och har liksom Vera varit delaktig i arbetet kring Folkärna Friskola samt oppositionsarbetet mot kommunen i och med skolnedläggningen.

Rickard

Rickard har bott i Folkärna i större delen av sitt liv. Han har inte haft sina barn i Lund skola, utan i ett annat närliggande mellanstadium. Rickard har till skillnad från Linda och Vera inte varit aktiv i varken skolnedläggningsprocessen eller arbetet kring Folkärna Friskola, men har genom sina många år som Folkärna-bo många erfarenheter, berättelser och upplevelser kopplade till Lunds skola.

Erika

Erika har varit bofast i Folkärna i 15 år. Hon har även haft barn som gått i Lund skola under den tiden skolan lades ner. Erika är aktiv inom föreningslivet i byn, i Byaföreningen ”Kärnan”, samt aktiv i oppositionsroll i och med skolnedläggningen. Erika har varit stöttande i arbetet kring Folkärna Friskola men har inte varit delaktig själv.

2.1.4 Bearbetning av intervjuerna

De inspelade intervjuerna transkriberades och jag har därefter läst igenom dem i sin helhet. I transkriberingarna har jag markerat delar vilka jag anser varit relevanta och kodat dem. Kodningen gick till på så sätt att jag markerade delar vilka jag ansåg var relevanta till en viss del i uppsatsen och använde sedan citat därifrån för att illustrera lokalinvärnarnas perspektiv.

2.2 Teoretiska utgångspunkter

Detta avsnitt kommer först beskriva tidigare forskning om tillitsbegreppet för att skapa en grund till senare förklaring om de teoretiska utgångspunkterna för just denna uppsats.

2.2.1 Tidigare forskning om tillitsbegreppet

Om tidigare forskning inom tillitsbegreppet finns det många olika forskare att vända sig till, samt väldigt olika perspektiv och infallsvinklar på begreppet. En av dem mest framstående forskare inom detta ämne anser jag vara Robert Putnam och hans forskning kring begreppet socialt kapital, där även tillit behandlas. Han har publicerat välkända böcker som "Making Democracy work" (1994) vilket kortfattat analyserar skillnaden i mängden socialt kapital (med utgångspunkt från norra och södra Italien) och "Bowling Alone" (2001) där nedgång av socialt kapital i USA analyseras. En faktor som karakteriserar Robert Putnams forskning, i alla fall i hans bok "Making Democracy Work" (1994), är vikten som läggs i föreningslivet roll i upprätthållelsen av socialt kapital vilket även är det resultat som framgår i boken. Personer i norra Italien sysselsatte sig i större utsträckning med olika aktiviteter, så som körsång med mera, än personer i södra Italien och hade på så sätt ett större socialt kapital. Den svenska forskaren Bo Rothstein menar att socialt kapital, förtroende och tillit i större utsträckning samverkar med vilka typer av offentliga intuitioner som samhället har och om en fungerande välfärdsstat finns, än om personer aktiverar sig i föreningsliv eller ej, som Robert Putnam menar. Bo Rothstein menar alltså att föreningslivets roll för tilliten har överbetonats och det i större utsträckning handlar om den offentliga sektorns institutioner. På grund av Bo Rothsteins teoretiska perspektiv kring detta anser jag det lämpligt att applicera i denna uppsats, där relationen till kommunen kommer vara central.

Det finns svenska studier så som Tillitsbarometern (2021) som mäter hur tillit och trygghet upplevs på lokal nivå i Sverige. Det finns även svenska forskare som bland annat Lars Trägårdh, Susanne Wallman Lundåsen, Yvonne Gunnarsdotter med flera inom detta ämne. Lars Trägårdh har bland annat publicerat "Den svala svenska tilliten" (2013) och "Tillit i det moderna Sverige – den dumme svensken och andra mysterier" (2009). Sverige, med de övriga nordiska länderna, har en

relativt hög grad av tillit i jämförelse med andra länder utanför Norden (Trägårdh et al 2013). Denna grad av tillit har dessutom visat sig att öka under de senaste decennierna (ibid), vilket stödjer bilden av Sverige som ett högtillitssamhälle. Här menar Rothstein (2003) att den moderna välfärdsstaten spelar en stor roll i bevarandet och befastandet av den höga graden av tillit. I jämförelse med andra länder, som liknar Sverige i mån av hälsa och välstånd, varierar graden av tillit stort. Länder med sämre fungerande offentliga institutioner och stat i allmänhet har även, i undantagsfall, visat sig ha relativt höga grader av tillit. Men generellt menar Trägårdh et al (2013) att förekomst av korruption och icke laglydighet innebär en minskning av tillit, men trots det finns det länder med väl fungerande välfärdsstater som har lägre tillitsgrad. Den höga tilliten i Sverige kan bero på en stark samhörighetskänsla och statsvänlighet med djupa historiska rötter (ibid).

Detta tyder på att modernitet inte kan förklara skillnaderna mellan de olika ländernas grad av tillit. Vidare visar även Trägårdh et al (2013) att tillit samverkar med en rad olika faktorer i omgivningen som kan påverka personers tillit, där lokalsamhälletilliten beskrivs som mest känslig för påverkan av yttre faktorer.

Tillit är ett mycket brett begrepp och kan tolkas utifrån olika perspektiv, därför är det viktigt att noggrant definiera betydelsen och avgränsa vilken definition som används under denna uppsats. En nyckel för att förstå begreppet tillit är genom tillitsradien (Tillitsbarometern 2021). Tillitsradien är ett sätt att tydliggöra de olika dimensionerna av tillit och skilja mellan partikulär och generell tillit. I radiens mitt finnes den partikulära tilliten, det vill säga den tilliten vi känner till folk som står oss nära, exempelvis familj, vänner, släkt, religiöst samfund med mera (ibid). I radiens yttersta gräns finner vi den generella tilliten, tilliten till samhället i stort, samtliga medborgare i samhället med mera. Tillitsradien bidrar till en tolkning som synliggör att ju längre ut på radien desto ”svalare” blir tilliten, och i radiens kärna är tilliten som starkast, det vill säga i den partikulära tilliten till vänner, familj med flera. Tilliten kan alltså skilja i styrka. Tillitsbarometern (2021) vidareutvecklar detta genom att hypotetiskt beskriva att den höga generella tilliten som finns i de nordiska länderna har en stark koppling till den höga grad av individualism, tron om ett gemensamt ”vi”, socioekonomisk jämlikhet och det starka förtroendet till de statliga institutionerna.

I Trägårdh et als (2013) bok ”Den svala svenska tilliten” beskrivs fenomenet kring ett avsvälnande av tilliten ur ett historiskt perspektiv. Författarna menar att på grund av de ”sega” (stabila) sociala strukturer som präglat svenska samhällen historiskt sett har skapat en bred men sval tillit. Det vill säga att Sverige präglas av en hög grad generell tillit (ibid). Vidare menar författarna även att på grund av denna breda svala tillit som präglar Sverige kan snabba förändringsprocesser utmana och eventuellt underminera tilliten.

Utöver dessa dimensioner av tillitsbegreppet har Trägårdh et al (2013) etablerat begreppet ”lokalsamhälletillit” vilket är ett komplement till de traditionella dimensionerna av tillit, generell och partikulär tillit. Denna utvidgande dimension

av tillit beskrivs som känslig mot variation och förändring i omgivningen, i högre grad än vad den generella och partikulära tilliten påverkas. Lokalsamhälletillit beskrivs som en rumsligt avgränsad form av tillit, tillit till grannar, folk i närområdet och så vidare. Vidare beskriver Trägårdh et al (2013) att de olika dimensionerna av tillit är tydligt sammankopplade, exempelvis att inneha en generell tillit är en förutsättning för att ha en lokalsamhälletillit, och att en hög grad av generell tilliten är sammankopplad med ett högt förtroende och tillit till offentliga institutioner.

2.2.2 Teoretiska utgångspunkter för denna uppsats

Det finns en stor del forskning om begreppet tillit, se Kenneth Newton (2002), Russel Hardin (2002) Robert Putnam (1996) med flera. Därför anser jag att det finnes ett intresse att kombinera dessa med min insamlade empiri kring skolnedläggningen i Folkärna och teoretisera det med hjälp av redan etablerad forskning kring tillitsbegreppet och relation till det offentliga, staten och kommunen (där jag kommer använda mig av Bo Rothsteins teori (2003, 1998), och Trägårdh et al (2013)).

Denna uppsats har sin teoretiska utgångspunkt i Bo Rothsteins (2003) teori kring social tillit och relationen till den offentliga sektorn och hans teori kring hur tillit kan främjas och upprätthållas i samhället, kompletterad med Lars Trägårdhs et al (2013) teori om tillit och lokala variationer i den. Rothstein (2003) beskriver två olika former av tillit; individuell och institutionell tillit (eng. horizontal and vertical trust). Eftersom denna uppsats syftar till att undersöka hur lokalsamhällets tillit och relation till kommunen har ändrats till följd av nedläggning av service är Rothsteins (2003) institutionella tillit mer relevant och tillämpningsbart. Rothstein (2003) menar att tilliten till den offentliga sektorn är en grundläggande faktor för ett fungerande samhälle. En hög tillit till det offentliga bidrar inte bara till välfärd för invånarna men även till ökad effektivitet hos institutionerna och minskad korruption. Dessa faktorer kan i sin tur främja den sociala sammanhållningen och även den ekonomiska tillväxten (ibid). Rothsteins (2003) forskning handlar till stor del om välfärdsstaten, och att välfärdssamhällen är bättre rustade att upprätthålla tillit samt att faktorer som orättvis behandling underminerar tilliten. Därför menar Rothstein att välfärdssamhällen bör fungera på sådant sätt som innebär att negativa upplevelser som diskriminering, orättvis behandling med mera bör undvikas för att upprätthålla tilliten i samhället.

För att konkretisera detta används Trägårdhs et al (2013) teori kring lokalsamhälletillit och variationer inom den. Genom att använda begreppet lokalsamhälletillit kompletteras Rothsteins (2003) mer övergripande teorier kring tillit till det offentliga och bidrar till ett perspektiv kring lokalsamhället, vilket är det fokus som uppsatsen kommer ha. Under uppsatsen kommer tilliten refereras till i form av ”tillit till kommunen” för att sammankoppla de två teoretiska ingångar

jag förtydligat ovan. Till följd av mitt teorival kommer det under uppsatsen att främst referera till tillit som ett huvudbegrepp, eller som "tillit till kommunen", där dimensionerna av generell och partikulär tillit inte kommer att behandlas.

3. Resultat och analys

Under detta avsnitt presenteras den insamlade empiriska data från informanterna i Folkärna. Först kommer byskolans betydelse beskrivas för att få en inblick i hur informanterna upplevde skolan i byn och de olika perspektiven som lyfts fram angående skolan. Detta för att skapa en bakgrund och en förståelse för det kommande delar i avsnittet där tilliten kommer att behandlas. Under intervjuerna diskuterades främst relationen till kommunen men under analys och diskussion kommer jag även använda mig av begreppet tillit, mer specifikt tillit till kommunen, för att skapa möjlighet till en bredare teoretisk analys. Den teoretiska utgångspunkten kommer ligga i Rothsteins (2003, 1998) teorier om staten och tillit och Trägårdhs et al (2013) teori om lokalsamhällestillit.

3.1 Nedläggningsprocessen

I det följande avsnittet beskrivs en mer utvecklad sammanfattning av händelseförloppet kring Lunds skola och nedläggningen samt tidigare nedläggningshot, utifrån informanternas återberättande. Erika beskriver det första nedläggningshotet på Lunds skola:

[...] Det började ju 2018, det var då allting startades. Och då fick vi se en artikel i tidningen, vi hade liksom inte hört nånting annars. Då hade kommunen lagt in en sådan beställning till KPMG om själva skolförhållandet, som dom skulle utreda, om det behövdes göra några förändringar. Då handlade det om By, Fors [andra landsbygdsskolor i kommunen] och Lunds skola.

KPMG som Erika nämner är en revisions- och rådgivningsbyrå (KPMG u.å) Nedläggningshotet som kom 2018 drabbade från början inte enbart Lunds skola, utan även närliggande byskolor på landsbygden. I och med att Lunds skolas nedläggning kom på fråga under 2018 startades en aktionsgrupp i byn. Denna aktionsgrupp, som Erika var en del av, tillkallade ett möte i en av skolans lokaler med representanter från kommunens bildningsstyrelse och även politiska representanter därifrån. Den främsta anledningen till nedläggningshotet 2018 var argumentet att det gick för få barn i Lunds skola. Erika beskriver vidare hur det 2019 kom andra argument från kommunens sida att skolans matsal hade behov av renovering, men genom aktionsgruppen och andra engagerade bybor lades nedläggningshotet ner och de renoveringsbehov som fanns åtgärdades. Mer om hur

Erika upplevde denna process och på vilka sätt det påverkat hennes relation till kommunen ur ett historiskt perspektiv behandlas senare under avsnitt 3.3.1.

I april 2020 kom det sista förslaget att lägga ner Lunds skola. Kommunfullmäktige tar sedan beslutet två månader senare att skolan ska läggas ner, vilket den gör i juni 2021. Under sommaren 2020 börjar planerna kring en friskola, där engagerande lokalinvånare och föräldrar som värnar om skolan och dess betydelse för byn, gick ihop i en styrelse och sedan startade ett bolag. Detta händelseförlopp visar på att Lunds skola och Folkärna bys invånare inte är ovana vid tanken och skolans nedläggning, det hotet har funnits förut. Under processen kring nedläggningen anordnades många möten, dels på initiativ av styrelsen eller andra engagerade människor i byn, eller av bildningsstyrelsen (den nämnd på kommunen som ansvarar för skolfrågor).

Under avsnittet 3.3 beskrivs informanternas upplevelser av dessa möten mer ingående för att skapa en större förståelse i hur det kan ha verkat som en påverkande faktor till deras förändrade relation och tillit till kommunen.

3.2 Byskolans betydelse för Folkärna

Lokalinvånarna beskriver under intervjuerna den betydelse Lunds skola har haft, inte enbart för dom personligen, utan även för bygden, kommunen, familjer och karriären. En gemensam faktor som kom upp i de olika intervjuerna var de starka känslor kring byskolan och de perspektiv som lyfts utöver skolans undervisnings-syfte. Kommande avsnitt lyfter olika berättelser från intervjuerna som belyser Lund skola och dess betydelse för lokalinvånarna.

3.2.1 Platsidentitet

Folkärna som bygd kan upplevas förändrad, med utgångspunkt ur lokalinvånarnas berättelser, efter skolans nedläggning. Byn upplevs inte lika levande då det inte är lika mycket rörelse i byn. Vera har varit bofast i byn sedan 18 år tillbaka och beskriver förändringen av byn från att ha en aktiv grundskola till en numera tom lokal.

Jag både bor och jobbar här [i Folkärna] – och jag har ju märkt en väldig skillnad på byn. Det kommer ju inga bussar längre, det är inga barn på skolgården – bara man gick ut så var det ju liv och rörelse och det hände saker – man hörde ju när ungarna hade rast. Det kommer inga föräldrar och hämtar sina barn längre, det [Lunds skola] var ju liksom motorn i byn. Och den har ju försvunnit. Nu är det bara en tom lokal.

En annan lokalinvånare, Linda, beskriver känslan kring skolnedläggningen och en oro kring att platsidentiteten hos skolbarnen försvinner i och med att skolan försvinner.

Dels är det ju en by med stark by-miljö, med prägning av kyrkan, bygd, skola, hembygdsförening. Att det finns en grund för en identitet. Och det är väl det som är problemet när man slår igen skolan, att ta ifrån barn ifrån byn sin identitet. Dom bor ju fortfarande kvar i byn kanske, men identiteten skapar man ju mycket i skolsammanhang. Och det tycker jag är riktigt oroligt.

För att det ska uppstå en platsidentitet krävs sociala relationer och aktiviteter i relation till en plats (Gunnarsdotter 2005). Linda beskriver att många av barnen som tidigare gått i Lunds skola bor kvar i byn, men går miste om aktiviteter och sociala relationer som skapas och underhålls i och med att Lunds skola försvann. Gunnarsdotter (2005) beskriver detta fenomen genom begreppet tidsrumslig gemenskap. Vidare har Gunnarsdotter (2005) förklarat processen från arbetsgemenskap till fritidsgemenskap och visat på hur civilsamhällets aktiviteter har blivit grunden för den gemenskap som formas på olika platser idag. I Folkärna finns en hembygdsförening och en kyrka vilka anordnar olika aktiviteter, och beskrivs från Linda som andra faktorer till skapandet av en identitet i platsen än skolan.

3.2.2 Gemenskap i byn

Rickard beskriver en större gemenskap än enbart den via skolan. Han har inte haft sina barn i Lunds skola, utan i en närliggande skola, och har därför inte haft liknande upplevelser som resterande informanter. Trots detta beskriver han att skolan haft en betydande roll för lokalsamhällets gemenskap. Han beskriver dessutom de andra aspekterna som format en gemenskap för bygden och visar på att det enbart inte är skolan som är faktorn till gemenskapen:

Vi [Rickard och hans syskon] har alltid haft intressen kring fiske, jakt och naturen och en hel del motorintresse också. Det är en fin bygd, vi känner ju allt och alla här – varför skulle man vilja dra iväg då för och lära känna nytt? Det skulle man ju också kunna göra, och det är ju utvecklande det med, men jag är ju den som har resonerat så genom åren att ”Varför ska jag ut och resa för? Det finns ju alltid en sten i skogen jag inte har sett”. [...] det är speciellt med jakten och samvaron kring den. Och lika med fisket, det knyter band – både till naturen och till människorna man gör det tillsammans med.

Rickard beskriver jakten, närheten till naturen och senare under intervjun tas även kyrkan upp i sammanhanget kring gemenskap. Detta visar på att, även om skolan verkar ha haft en betydande roll för bygden var det inte den enda institution som hade en betydelse för byns gemenskap, platsidentitet och/eller tidsrumsliga gemenskap fast den enligt Rickard fortfarande har spelat en betydande roll i upprätthållandet av gemenskapen i Folkärna.

För att tydliggöra på vilka olika sätt informanterna beskrivit den förändrade gemenskapen inkluderas här även en annan informants perspektiv. Erika har varit

aktiv i Folkärnas byförening och beskriver hur skolnedläggningen påverkat hennes syn på gemenskap inom byn:

[...] för vad hände här när skolan lades ner, det kan ju vem som helst se. För vi i föreningen hjälpte skolan väldigt mycket, vi spolade is, vi fixade, grejade, vi hjälpte alla elever på skolan. Vi såg till att det fanns spår för dom som åkte skidor och så, det skapade ju en väldig gemenskap. Men när skolan lades ner så vart det ju slut med allting.

I och med skolnedläggningen upplevde hon en minskad aktivitet i byn, det fanns inte längre barn och föräldrar på plats på samma sätt som när skolan var i bruk. Genom skolan utvecklades nya relationer och bekantskaper mellan föräldrar, skolbarn och lärare. Skolan var en viktig del i nätverkandet hos lokalinvånarna. Behovet av hjälp från byaföreningen minskade, och med det minskade även gemenskapen som hon beskriver i följande citat;

[...gemenskapen] den har försämrats. Jag kan tycka att allting är borta, allting är slut.... Livet går väl vidare, men det är ju inte samma sak, vi går inte ut o grillar längre, vi samlas inte, folk håller sig inne i husen, allt man gör är ju att gå promenader i byn. Efter en viss tid så accepterar man det ju ändå. Men landsbygden har ju dött ut.

Hennes förklaring illustrerar på vilket sätt hon upplever att byns gemenskap förändrats i och med skolnedläggningen och på så sätt visar även vilken betydelse Lunds skola hade. Utifrån hennes upplevelser kan analysen att gemenskapen försämrats, till följd av Lunds skolas nedläggning. Utifrån Erikas citat går det att urskilja en uppgivenhet över Folkärnas utveckling. Rothstein (2003) menar att engagemang, som att arrangera grillkvällar, är en effekt av social tillit. Om den sociala tilliten är låg inom lokalsamhället påverkas även lokalinvånarnas engagemang. Jag anser att, utifrån informanternas berättelser, Lunds skola spelade en så pass stor roll i byns sammanhållning och med nedläggningen påverkades många av lokalinvånarna negativt. Samtidigt som Rickard belyser de andra faktorer i byn så som jakten och kyrkan vilket även bidrar till att upprätthålla och förnya gemenskap. Men jakten och kyrkan är exempel på föreningar och samfund vilka är frivilliga till skillnad från skolan och dess skolplikt. Jakten och kyrkan (även hembygdsföreningen) är dessutom starkt kopplat till intresse. Förmodligen upplevs det svårare att engagera sig i aktiviteter, och på så sätt upprätthålla och skapa gemenskap, om det inte finns ett intresse hos personen (för exempelvis jakt, kyrkliga aktiviteter eller hembygdsaktivitetet). Därav Erikas beskrivningar att ”folk håller sig inne”, ”vi samlas inte” med flera. De föräldrar som hade barn på Lunds skola, eller personer med annan koppling till skolan, hade Lunds skola som ett gemensamt ting. Nedläggningen av detta gemensamma ting påverkade kanske dessa relationer på det sätt som Erika beskriver i citatet ovan.

3.3 Tillit i förändring

Under intervjuerna låg fokuset främst på tilliten till kommunen och hur den har ändrats i och med skolnedläggningen. Följande avsnitt kommer att behandla de olika tidsperspektiven på tillit för att visa på en eventuell förändring i graden av tillit till kommunen hos lokalinvånarna och om det finns bakomliggande orsaker till en minskning i tilliten.

3.3.1 En tillbakablick på tilliten

För att förstå på vilket sätt tilliten till kommunen har förändrats över tid kommer följande stycke att behandla det historiska perspektivet på relationen och tilliten till kommunen. Det historiska perspektivet kommer att enbart behandla tidigare processer angående Lunds skola för att skapa en ökad förståelse för senare analys av tillit ur ett nutida perspektiv. Dessa historiska processer kommer gå tillbaka tidigast till 2018. Det finns såklart tidigare erfarenheter som kunnat påverkat tilliten i form av exempelvis tidigare nedläggningshot av Lunds skola eller andra situationer där lokalinvånarna och kommunen varit i kontakt. På grund av att denna uppsats kommer studera nedläggningen av Lunds skola och hur den processen påverkat lokalinvånarnas tillit till kommunen kommer följande avsnitt om historiska aspekter beröra de tidigare nedläggningshoten mot Lunds skola, där informanterna också varit delaktiga. Erika beskriver processen och hennes upplevelser av de tidigare nedläggningshoten mot Lunds skola, nämligen det hotet som kom 2018 och 2019;

[Efter att nedläggningshotet 2018 drogs tillbaka] Tänkte vi: ”Gud vad skönt, nu är det lugnt”. Men det dröjde inte så länge, 2019, då hade dom gjort en utredning om [renoveringsbehov av] skolmatsalen. Då förstod vi att dom hade något annat att gå på, för finns det ingen matsal då kan det inte heller finnas en skola kvar. Men något som politiker inte tycker om, det är att det kommer många människor – och det visste vi ju – dom tycker inte om att bli trängda. Så vi lå ju ut så vi blev bra många där inne, man lär ju gå på deras svagheter för att de ska bli lite trängda och inte tordas göra nåt. I alla fall så tog vi upp det då men dom stötte emot det – enligt dom fanns det inga planer på att det skulle läggas ner någon skola, det lovade dom.

Här beskriver Erika att under processen 2019 saknades det ett uttalat önskemål från kommunens sida om nedläggning men att Erika och övriga aktiva personer i aktionsgruppen upplevde att det fanns en bakomliggande agenda kring det. I relationen som skapas mellan aktörerna, kommunen och aktionsgruppen skapas då även ett misstroende i detta fall vilket leder till att den ömsesidiga tilliten mellan personerna minskar. Misstroendet finns där, trots ett uttalat löfte (som Erika beskriver) om att Lunds skola inte skulle läggas ner från kommunens sida, medan det från aktionsgruppen och de engagerade lokalinvånarna fanns ett upplevt hot om nedläggning. Denna uppsats beskriver till mångt och mycket en konflikt mellan invånare i den studerade byn och kommunen. Hallgren (2003) kopplar i sin

definition av konfliktbegreppet konflikter tydligt till en fråga om tillit. Därför anser jag det passande att utgå från Hallgrens (2003) definition av konflikt som: ”Interaktion mellan människor under vilken aktörernas tillit till interaktionen minskar” (Hallgren 2003:10). Under avsnitt 3.3.2 förtydligas bilden av konflikten som dessa tidigare erfarenheter lett upp till, vilket jag skulle våga definiera som just en konflikt med avstamp i informanternas berättade upplevelser.

Intervjuerna visade att utav de fyra informanter jag intervjuat upplevde tre att Lunds skolas nedläggning och processen kring den har varit en aktiv faktor i minskningen av deras tillit till kommunen, medan den fjärde informanten resonerade som följande:

Jag hade nog redan min uppfattning innan, det blev mer en bekräftelse än en ändring. Vi betyder inte så mycket vi som bor utanför kommun. Jag har inte haft stort förtroende för kommunen överhuvudtaget. Kommunen är en arbetsplats för väldigt många, för att få kugghjulen att funka så krävs det ju en del kunniga personer, men jag har inte så stort förtroende till dom. Jag ser det lite som korrupt, jag kanske inte har något belägg för det, men har vissa tillräckligt mycket status inom kommunen så kan dom göra avsteg inom byggnadslagar, att man får göra sin altan fast grannen inte har fått det och så vidare, det blir orättvist. Jag har inte så stort förtroende för dom.

Detta visar på att det finns en historisk aspekt på upplevelsen av Lunds skolas nedläggning och hur den påverkat relationen till kommunen. Dessa två berättelser från lokalinvånarna visar på att det skett tidigare händelser som lett till en misstro till kommunen från deras sida av vilket jag drar slutsatsen att det skulle kunna vara en anledning till den att skolnedläggningens process upplevdes så pass negativt. Kanske fanns det redan en misstro till processen från början och att chansen att den skulle motbevisas var låg, vilket senare även påverkar den långsiktiga tilliten till kommunen i framtiden.

3.3.2 Konsekvenserna av skolnedläggningen för tilliten

Detta avsnitt kommer att behandla informanternas upplevelser av den senaste processen kring nedläggningen av Lunds skola, det vill säga det hotet som kom 2020. Detta analyseras utifrån Vera, som varit aktiv i styrelsen kring friskolan och aktiv i opposition till skolnedläggningen. Hon beskriver sin upplevelse på följande sätt:

Det var ju ett hemlighetsmakeri utan dess like [...] Det var för många stängda dörrar. Dels att var sånt hemlighetsmakeri kring det här, man [kommunen] hade kunnat gå ut och informerat från början – att vi har ett problem med ekonomin och integration – att vi [kommunen] har misslyckats med den. För det har dom ju gjort, det är ju det som är problemet, och det är ju inte något unikt, det är ju många kommuner som misslyckats med det. Dels det, och sen att man hade så bråttom, för det var ju färdiga förslag som slängdes framför ögonen på oss – och sen säga att vi ska komma med egna förslag – men vi har ju inte samma möjligheter som kommunen har att framföra förslag, och vi jobbar ju också liksom, vi kan ju inte ta tjänstledigt och sitta och jobba med förslag... Det blir ju en skev ansvarsförskjutning. Och att det var så bråttom,

det var två månader till beslut, istället för att ge det så lång tid det behöver. För att lägga ner en skola, det är ju ingenting man gör bara sådär. Jag kan ju förstå om man lägger ner en skola när det inte finns lärare, det inte finns elever och det är dåliga resultat och så, men det var ju inte så med den här skolan.

Utifrån Veras berättelse kan det eventuellt vara intressant att inkludera diskussionen om ansvar. Rothstein (1998) beskriver fenomenet kring hur beslut om medborgarnas välfärd görs i ett vakuum av ansvar, det vill säga att makt och det politiskt och administrativa ansvaret över ett beslut glider isär. Detta beskriver Rothstein (1998) som ”demokratins svarta hål”, att utöva makt utan att ta ansvar för det, varken politiskt ansvar eller administrativt ansvar. I fallet kring nedläggningen av Lund skola har informanterna beskrivit processen som ett ”hemlighetsmakeri” och uttryckt upplevelser kring en svårighet att kunna påverka. Kommunen besitter ansvaret kring skolan, men frågan är i vilken mån de berörda invånarna ska ges förutsättningar till att påverka beslut och inte enbart den kommunala förvaltningen och lokalpolitikerna. Linda beskriver en likande process som Rothstein (1998) beskriver som ”demokratins svarta hål”:

Dels så fanns det något förr som hette tjänstemannaansvar – att alla som jobbade som tjänstemän inom kommun, landsting och så har ett visst ansvar för, dom gör ju utredningar och håller verksamheterna igång sen har ju politikerna bara ett övergripande ansvar och säger ”ni får såhär mycket pengar och såhär vill vi att verksamheten ska vara”. Sen gäller det att tjänstemännen får det att fungera. Men ibland, och i synnerhet i det här fallet, så är det som att tjänstemännen inte tar ansvar längre för det finns inte den regeln längre – tjänstemannaansvaret. Och det betyder att dom säger bara att ”vi gör bara vad politikerna ber oss om”, och så skickar dom tillbaka alltihopa i knät på politikerna. Så till slut blir det ingen som vill ta det yttersta ansvaret.

Problematiken kring att ingen i det kommunala styret vill ta det yttersta ansvaret har framkommit under många av intervjuerna. Vid frågan kring ansvar bör hänsyn tas till att detta arbete enbart visar perspektiv från det berörda invånarnas sida, inte från beslutsfattarnas perspektiv. För att analysera frågan kring ansvar krävs då ett större, mer ingående, arbete kring processen och insamlat material från andra perspektiv på frågan. På grund av grunden i det insamlade materialet från lokalinvånare kan en analys utifrån deras berättelser och upplevelser göras, nämligen att informanterna tydligt uppfattar att politiker och tjänstemän inom kommunen inte tar ansvar för sina beslut. Frågan om politiker och tjänstemän inom kommunen tar ansvar eller ej hävdar jag dessutom handla om politik, vilket ökar komplexiteten i frågan. Det upplevda icke-ansvarstagandet hos politiker och tjänstemän inom kommunen som informanterna vittnar om skulle jag vilja nyansera genom att tillägga det politiska perspektivet. Kommunens tjänstemän och politiker ansvarar och har inflytande för mycket, men inte lika mycket för allt (beroende på hur det politiska styret ser ut inom kommunen). Detta visar på att frågan om ansvar är mycket komplext. Sammantaget vittnar informanterna om att det under

processen av Lunds skolas nedläggning önskades en större transparens och en större möjlighet till dialog.

Trägårdh et al (2013) beskriver att genom att skapa nya kontakter med individer och vidga sociala horisonter främjar utbildningen tilliten. Genom att utbildningen då läggs ner, försvinner även möjligheten att skapa nya kontakter i samma skala i lokalsamhället och kan på så sätt även påverka den generella tilliten i lokalsamhället. Viktigt att påpeka här är att nedläggningen av Lund skola innebar att barnen flyttades till andra mellanstadium i kommunen, där det finns en möjlighet att argumentera för att nya kontakter skapas, den sociala horisonten vidgas och på så sätt även främja tilliten. I och med att detta arbete handlar om tilliten i lokalsamhället kommer enbart det perspektivets att behandlas, men värt att nämna är att nedläggningen av skolan inte behöver få direkta negativa konsekvenser för tilliten utan den kan även främjas på så sätt som Trägårdh et al (2013) beskriver. För att nyansera detta antagande vidare menar Rothstein (2003: 153) att social tillit i sig inte produceras i deltaganden av frivilliga organisationer, utan det är individer med höga nivåer av social, generell tillit, som väljer att engagera sig i sådana aktiviteter. Engagemang är en effekt av social tillit, inte tvärtom (ibid).

Rothsteins (2003) teori om tillit innefattar i stora drag det mer övergripande begreppet socialt kapital, där social tillit och sociala kontakter inkluderas. Här syftar Rothstein (2003) till skillnad från Putnam (1993) på att tillgången på socialt kapital är starkt beroende av de politiska institutionernas utformning och inte deltaganden i frivilliga organisationer (se Putnam 1993 *Making Democracy Work*). En viss typ av organisering av institutioner kan främja skapandet av socialt kapital i Rothsteins mening, inte att socialt kapital i sig skapar välfungerade institutioner. Detta innebär att statens organisering av de offentliga institutionerna har påverkan på möjligheterna att skapa socialt kapital, men även att förstöra det (Rothstein 2003). När en beslutsprocess, som Lunds skolas nedläggning i detta fall, vilken beskrivs av informanterna som bland annat ”hemlighetsmakeri”, ”prestige fråga”, ”oproffsig” och där den proceduriella rättvisan (Tyler 1998 se Rothstein 2003:190) beskrivs som låg går det att tolka att tilliten till kommunstyrelsen hos de lokalinvånare jag fått möjlighet att intervjua minskat. Med den proceduriella rättvisan menas på vilka sätt beslut fattas, vilka är inkluderade i den processen och får komma till tals och hur besluten följs upp (ibid). Förtroende till institutioner av olika slag handlar inte nödvändigtvis om deras innehåll, utan främst om hur pass mycket medborgarna respekterar proceduren och själva implementeringen (Rothstein 2003). Detta kan teoretiskt förklara till varför informanterna yttrar sig om en minskad tillit till kommunen under studien.

3.3.3 Tillit till kommunen ur ett framtida perspektiv

Under intervjuerna berördes även frågan om tillit till kommunen ur ett framtida perspektiv där informanterna förmedlade en viss oro. Vera berättar följande i svar på frågan om hur hon ser på relationen till kommunen i framtiden:

När det gäller kommunen känns det lite som att dom tröttar ut en. Till sist så känner man att man inte orkar kämpa emot längre. Men så länge dom som sitter nu sitter kvar i kommunen så kommer jag inte ha förtroende, men om det byts ut människor då kanske förtroendet kommer tillbaka. Men jag kommer inte ha förtroende för dom här människorna.

Vera tydliggör att det inte är kommunen i sin helhet hon har tappat förtroende för, utan specificerar att det är de folkvalda och de tjänstemän som arbetar i kommunen, men utesluter det politiska perspektivet. Om dessa byts ut kan förtroendet, eller tilliten, ändras menar hon. Här skiljer sig förtroende och social tillit (generell tillit) på så sätt att (i detta fall hos Vera) förtroendet för kommunstyrelsen minskat, medan den sociala tilliten hon besitter till andra lokalinvånare i byn exempelvis förblir stabil (Rothstein 2003). Detta säger sig självt i mångt och mycket, känner individen sig tillhöra den politiska majoritet som råder för tillfället (exempelvis i kommunstyrelsen) hyser denne ett större förtroende än om fallet vore det motsatta (ibid). Utifrån informanternas berättelser fick jag intrycket att det handlar om en minskad tillit till kommunen som demokratisk institution och deras möjlighet till delaktighet och inflytande än att det är det politiska processerna som de tappat förtroendet för. Det är inte det politiska krafterna som påverkar tilliten, utan att det handlar mer om kommunen som samhällsaktör.

Samtliga informanter beskriver en oro inför framtiden där Erika menar att hon är rädd att gemenskapen kanske kommer försvinna i byn. Linda beskriver samma oro men mer inriktat på platsidentiteten hos de yngre skolbarnen.

Rothstein (2003) beskriver begreppet ”kollektiva minnen” som en väsentlig del i teorin om tillit. Med kollektiva minnen menas en bild av historiska händelser som en avgränsad grupp av individer delar, samtidigt som det är de enskilda individerna som är bärarna av det kollektiva minnet (Halbwachs 1992 se Rothstein 2003: 238). Den beslutsprocess som majoriteten av informanterna varit delaktiga i, i opposition till angående skolnedläggningen, som beskrivits präglad av diverse negativa attribut, kan eventuellt komma att prägla framtiden hos dessa lokalinvånare. De personer i byn som blev påverkade av skolnedläggningen och beslutsprocessen kring den har denna upplevelse gemensam, och kommer kanske, enligt teorin om de kollektiva minnenas betydelse, att bära detta minne och eventuellt bli influerade av det i kommande kontakt med exempelvis kommunstyrelse. Denna erfarenhet bärs av individerna i en avgränsad grupp, som tillsammans utgör det kollektiva minne som Rothstein (2003) refererar till.

3.4 Folkärna Friskola – ett arbete i motvind

Efter nedläggningen av Lunds skola 2020 startade planer och idéer kring en friskola där vissa lokalinvånare, och andra inblandade i nedläggningen, blev engagerade i processen och startade till slut ett bolag - Folkärna Friskola AB. Trägårdh et al (2013) beskriver att frivilliga sammanslutningar, som i detta fall styrelsen kring Folkärna Friskola, är viktiga samhälls-intuitioner som formar och förmedlar värderingar, minskar sårbarhet samt osäkerhet. Vidare visar Trägårdh et al (2013) att frivilligorganisationer kan spela en viktig roll i att upprätthålla och institutionalisera tillit om dom tas på allvar. Vid frågan om styrelsen fick respons av kommunen i och med arbetet kring en friskola i Folkärna fick jag följande svar:

Nej, för att inte skämma ögonen ur sig så har dom väl sagt att ”Vi önskar dom lycka till och är det så att dom får starta så hoppas vi att det går bra” och ja, det får man väl hoppas att dom hoppas. För går det inte bra så är det ju dom som får ta hand om skiten. Jag trodde verkligen på idén för jag trodde att vi skulle starta kommunens bästa mellanstadium, det var tanken och det hade vi nog kunnat göra.

Processen kring en friskola innefattar fler aktörer än enbart kommunen, även statliga förvaltningsmyndigheter som Skolinspektionen, Skolverket samt skoljurister med flera. Med grund i Lindas upplevelse anser jag att processen kring en friskola inte togs på allvar, vilket utifrån Trägårdh et al (2013) teori om frivilligorganisationer, inte gav den organisationen möjlighet att kunna upprätthålla och institutionalisera tillit på samma sätt som om den togs på allvar från kommunens sida. Ett ökat stöd, hjälp och kompetens från kommunens sida beskriver Linda som önskvärt och på grund av avsaknaden av dem faktorerna drar jag analysen att kommunen kunde ha hanterat situationen på större allvar och på så sätt, i enlighet med Trägårdh et al (2013) teori kring frivilligorganisationer, både upprätthålla och institutionalisera tillit. Arbetet med friskolan beskrivs som mycket tungrott och ansträngande, devis av ekonomiska skäl men även ur sociala. I och med försäljningen av skollokalen från kommunen till de engagerade inom friskolan beskriver Linda hur ”de till och med tog med sig gardinstängerna och hyllorna ur platsbyggda skåp” och att all annan inredning så som bibliotek, skolbänkar med mera slängdes. Detta för att illustrera att hon inte upplevde en hjälpsamhet allt, utan snarare en känsla av att kommunen enbart ville få bort skolverksamheten i Folkärna. Vid frågan om detta har påverkats Lindas tillit till kommunen fick jag följande svar:

Ja, dom [kommunen] har inte varit schysta mot oss under hela processen från 2018–2020. Det var ju från 2018 man verkligen lärde känna kommunstyrelsen. Innan kände man en grundtillit för dom. Det fanns ingen jag kände en tilltro till under processen.

Linda beskriver att hon upplevd kommunens handlade som ”oschyst” och syftar dels på tillvägagångssätten i och med försäljningen av Lunds skolas lokal men även andra upplevelser av oprofessionalitet under nedläggningsprocessen. Hon beskriver att hon upplevt hur kommunrepresentanterna varit egenmäktiga, betett sig illa och saknat en förståelse för hur nedläggningen påverkar lokalinvånarna. På grund av dessa upplevelser försvårades arbetet med friskolan när det saknades stöd, i form av kompetens och hjälp i processen, från kommunens sida. Detta resulterade i att Lindas tillit till kommunen försämrades.

3.5 Delaktighetsprocesser – är det lösningen?

Utifrån analys av informanternas upplevelser och berättelser kring fokusområdet möjliggörs en tolkning om en önskan att kommunen skulle kunnat agera på annorlunda sätt. I följande avsnitt kommer det presenteras exempel på metoder där medborgardialog står i fokus. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) publicerade ”Delaktighetstrappan” (2023) i syfte att på bättre sätt kunna genomföra och planera delaktighetsprocesser. Detta för att förhindra de negativa konsekvenser som dåligt genomförda medborgardialoger, och andra delaktighetsprocesser, kan resultera i, det vill säga ett sämre förtroende och tillit till kommunen från allmänhetens sida. Utifrån den analys som dragits med utgångspunkt ur informanternas upplevda verklighet, där det bland annat beskrivs som ”Ett hemlighetsmakeri utan dess like” som Vera tidigare nämnde och som Linda berättade;

När beskedet kom, det var ju överrumplande, man visste ingenting. Det var kring påsk som vi fick reda på att Lund skulle läggas ner [och då kände vi] - ”Va?”. Och det fanns ingen möjlighet att påverka, och det var ju så mycket konstiga besked. Året innan, [2019] i september så hade dom sagt ”Ni ska inte vara oroliga för Lund skola, vi kommer inte göra någonting åt den, den kommer att finnas kvar”.

Lindas illustration av sin upplevelse av bristande kommunikation med kommunrepresentanter tyder på ett behov, eller en önskan, om att inkludera delaktighetsprocesser, exempelvis sådana som SKR (2023) presenterar. Syftet med delaktighetstrappan (SKR 2023) är att bidra till en bättre medborgardialog i kommuner och på så sätt även bidra till ett bättre demokratiarbete.

Under processen kring nedläggning av Lunds Skola skedde en stor del av initiativtagandet mot nedläggningen från lokalsamhällets part. De som engagerade sig i opposition till förslaget tillkallade möten och var drivande i frågan om att bevara Lunds skola. SKR:s (2023) delaktighetstrappa syftar på att initiativet kring medborgardialog och andra delaktighetsprocesser ska tas från kommunens sida, och inte civilsamhällets. Om vi leker med tanken att en sådan delaktighetsprocess varit inkluderat från start i processen kring Lunds skolas nedläggning hade

informerarna kanske berättat en annorlunda berättelse om deras upplevelser av nedläggningen, eller hade skolan eventuellt inte lagt ner alls.

Wänström (2013) kompletterar ovanstående information kring delaktighetstrappan med empiriska resultat från sin studie angående förutsättningar för demokratisk förankring genom delaktighetsprocesser. Författaren menar att det inte är själva nedläggningen som är mest känsligt, utan hur processen innan ser ut i fråga *om* skolan ska läggas ner eller inte. Ju mer långdragen den processen är, desto mer präglas situationen av konflikt (ibid). Utifrån min insamlade empiri, och i intervjun med bland annat Erika, talades det om hur denna process i frågan *om* skolan skulle läggas ner eller ej varit mycket oklar. Utifrån detta kan antas att en av anledningarna till varför skolnedläggningsprocessen kring Lunds skola påverkat en stor del av lokalinvånarna på ett negativt sätt och även haft en påverkan på deras tillit till kommunen vilket visas i denna uppsats, delvis är att frågan *om* skolan ska läggas ner eller ej inte varit självklar från början.

4. Slutsats

Rothstein (2003) menar att det sociala kapitalet, där den sociala tilliten är inkluderad, både kan skapas men även förstöras genom organisationen av de offentliga institutionerna. Detta visar på den tyngd som Rothstein lägger hos de offentliga institutionerna vid upprätthållandet, skapandet men även det eventuella förstörandet av socialt kapital, vilket även illustreras under avsnitt 3.2 och 3.3. I och med Rothsteins (2003) resonemang stödjer min tolkning att den offentliga institutionen, i detta fall kommunen, spelar en aktiv roll i det upplevda avtagandet av förtroende och tillit till kommunen som informanterna beskriver, med processen kring nedläggningen av Lunds skola som grund.

Viktigt att styrka är att majoriteten av informanterna beskriver själva processen kring skolnedläggningen som anledning till deras minskade förtroende, inte nödvändigtvis enbart skolnedläggningen i sig. Detta visar på vikten av hur själva genomförandet från idé till beslut görs ur ett offentligt institutionellt perspektiv. Detta kan beskrivas ur sociopsykologiska termer som proceduriell rättvisa (Tyler 1998 se Rothstein 2003:190). Vidare kan även kopplingar dras mellan den upplevda nivån av proceduriell rättvisa och generellt politiskt förtroende (Kumlin 2002 se Rothstein 2003:190). De upplevelser som de informanter vilka var delaktiga i opposition till skolnedläggningsbeslutet beskriver tyder på en låg nivå av proceduriell rättvisa, eller proceduriell orättvisa, vilket även kan styrka deras upplevda minskade förtroende och tillit till kommunen och beslutsfattare. Som Rothstein (2003: 199) skrev: "Förtroende, både vad gäller individer och institutioner, är svårt att förtjäna men lätt att förlora".

Under avsnitt 3.2.2 berördes kortfattat diskussionen avgränsning av detta arbete. På grund av en icke tillräcklig tids- och resursram rymdes ej kommunens perspektiv in i denna uppsats. Hade en sådan tidsram varit möjlig hade kommunens perspektiv även inkluderats, i form av intervjuer med tjänstemän, kommunpolitiker med mera för att bredda helhetsbilden av detta arbete. På grund att detta perspektiv exkluderats av nödvändiga skäl, kan jag inte hävda några slutsatser på deras bekostnad eftersom jag saknar det empiriska material som i sådana fall hade behövts. De slutsatser och resultat som anges här och i avsnitt om analys är enbart dragna utifrån informanternas berättade upplevelser under intervjuerna.

Informanterna beskriver en önskan om mer transparens och öppenhet från kommunens sida under nedläggningsprocessen. Tillgången på dialog beskrevs även

som bristfällig. Informanternas upplevelser av Lunds skolas nedläggning möjliggör för en slutsats kring en önskan om att lokalinvånarna skulle fått en större delaktighet i processen, chans till påverkan, att uppleva sig hörda och tagna på allvar. Utifrån informanternas berättelser drar jag slutsatsen att olika delaktighetsprocesser, som SKR (2023) beskriver, hade varit önskvärt under nedläggningsprocessen av Lunds Skola. Syftet med delaktighetsprocesser, exempelvis medborgardialog, är att bidra med ett bättre demokratiarbete, bättre planering och på så sätt undvika de negativa konsekvenser som dåligt genomförda beslutsprocesser kan innebära. Utifrån perspektivet på olika delaktighetsprocesser menar Wänström (2013) att den del av ett beslut som är känsligast är den process som leder fram till den. Med detta som grund och informanternas beskriva upplevelser drar jag slutsatsen att det är på grund utav den långdragna och otydliga process kring Lunds skolas nedläggning som tilliten minskat till kommunen från lokalinvånarnas sida.

Utifrån dessa slutsatser synliggörs att vidare forskning behövs för att förstå konceptet mer grundligt. Att inkludera kommunens perspektiv är ett exempel på vidare forskning för att förstå hur kommunen hanterar frågor om exempelvis tillit.

Referenser

- Cedering, M. (2016). *Konsekvenser av skolnedläggningar*. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala Universitet.
<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:883424/FULLTEXT01.pdf> [2024-05-19]
- Cras, P. (2008). Service i framtidens landsbygdssamhällen. I Josefina Syssner (red). *Nya visioner för landsbygden*. Boxholm: Linnefors förlag
- Folkärna Friskola. (2021). <https://folkarnافرiskola.se/> [2024-05-03]
- Fors, M. (2024). Beskedet: Det blir ingen friskola i Folkärna. *Avesta Tidning*, 19 februari. <https://www.avestatidning.com/2024-02-19/beskedet-det-blir-ingen-friskola-i-folkarna> [2024-04-23]
- Gunnarsdotter, Y. (2005). *Från arbetsgemenskap till fritidsgemenskap: den svenska landsbygdens omvandling ur Locknevis perspektiv*. Diss. Sveriges Lantbruksuniversitet
https://pub.epsilon.slu.se/773/1/YG_avhandling.pdf [2024-04-23]
- Hallgren, L. (2003). *I djupet av ett vattendrag – om konflikt och samverkan vid naturresurshantering*. Diss. Sveriges lantbruksuniversitet.
<https://pub.epsilon.slu.se/183/1/91-576-6418-8.fulltext.pdf> [2024-05-08]
- KPMG (u.å) <https://kpmg.com/se/sv/home/about.html>
- Putnam, Robert D. (2001). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. 1. uppl. Stockholm: SNS förl.
- Putnam, R. (1994). *Making Democracy Work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press
- Rothstein, B. (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. 1 uppl., Författaren och

Studieförbundet Näringsliv och Samhälle – SNS.

Rothstein, B. (1998). *Just Institutions Matter – the moral and political logic of the universal welfare state*. Cambridge University Press

Statistiska Centralbyrån. (2021). Levande rapport 1: *Tillitsbarometern*.
https://www.mchs.se/download/18.6625056d17ca44395cc10859/1641312711868/Tillitsbarometern%20Levande%20rapport%201_2021_version6.pdf [2024-05-09]

Sveriges Kommuner och Regioner (2023). *Delaktighetstrappan*.
<https://skr.se/download/18.3a0a1c2218723106f7691f6/1680012199306/Delaktighetstrappan.pdf> [2024-05-09]

Vetenskapsrådet. (2017). *God Forskningssed*. Stockholm, Vetenskapsrådet.
https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf [2024-05-06]

Wänström, J. (2013). *Demokratisk förankring i skolnedläggningsprocesser – förutsättningar för medborgardialog i en känsloladdad fråga*. Författaren och Kommunforskning i Västsverige - KFi.
<https://liu.divaportal.org/smash/get/diva2:589015/FULLTEXT01.pdf> [2024-05-09]

Wänström, J. (2015). *Åtta skolexempel på lokal demokrati? Folkomröstningar och politiskt ledarskap i arbetet med att reformera kommunala skolorganisationer*. Författaren och Kommunforskning i Västsverige – KFi.
<http://liu.divaportal.org/smash/get/diva2:799327/FULLTEXT01.pdf> [2024-05-19]

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.